

NOTISER

Det var dans i folkets park. Minnen från svenska folkparken. Eva Dahlström, Bo E. I. Fransson, Göran Henriksson (red.). Folk-rörelsernas arkiv i Örebro län i samarbete med Liv i Sverige, 2004. 364 s., ill. ISBN 91-971156-9-x.

De vilar onekligen i ett slags frid, de mindre samhällenas folkparker. Det är platser som ibland kan leva upp men som i det stora hela signalerar förfluten tid, omgiven av minnen och berättelser som tillhör 1900-talets folkhem och välfärdssamhälle.

Idag förefaller parkerna små och övergivna, som ett slags mentala ruiner över ett samhälle som inte längre finns. Världen kommer inte längre till parken. Det slår mig vid läsningen av *Det var dans i folkets park. Minnen från den svenska folkparken*. Det är en bok med en samling personliga minnen nedskrivna av artister, arrangörer och besökare.

Ulla Billquist, Vårat gäng, Hootenanny Singers, med viss självklarhet Lill Babs och Jerry Williams, en och annan raggare passerar. Louis Armstrong svänger i Karlskogas Folkets Park, Quincy Jones i Ludvika. Owe Törnqvist får en uppvisningssmäll av Ingemar Johansson i Örkelljunga skyttepaviljong.

Folkparkerna var inte bara en scen för de stora utan också för dem som låg i startblocken för att ge sig ut. Dragspelerskan Dagmar Andersson berättar om hur hon som 15-åring blev en "Malmsten Girl". Hon turnerade runt om i landet med varietédirektören Fritiof Malmsten. Även de stora svenska artisterna började sina bana i parkerna.

Men det är besökarnas, publikens, minnen som dominerar den här samlingen. Det är minnen som berättar om stort och smått, om det triviala och det livsavgörande, om möten som fick livet att ta en annan och oväntad riktning.

Vid sidan av de stora artistframträdandena får vi en resa bland korv och bröd, slagsmål, dansgolv, lyckohjul, lotterier, skjutbanor, trivselkvällar, danspolletter, entréavgifter och parkvakter.

Det finns en ganska rejäl dos nostalgi mellan dessa pärmor. Flera berättelser handlar om pubertala debuter in i vuxenvärlden. Alkohol och stulna blickar på flickor respektive pojkar.

De sexuella äventyren antyds i minnenas buskage men uttalas sällan eller aldrig. Kanske kände man sig försmådd eller osynlig på dansbanan. Kanske såg man sin tillkommande där borta, väntande på ett initiativ. Som den där kvällen togs av någon annan.

Å ena sidan framstår parken som en trampolin vidare in mot familjelivet, det välordnade, där barnen kom i förväntad takt och under socialt ordnade former. Å andra sidan erbjöd parkerna ett latent hot mot dygd och sedlighet, en port till det utanförskap och elände som en ung kvinnas oönskade graviditet kunde föra med sig.

Men det råder trots allt inget tvivel om att vi befinner oss mitt i folkhemmets nöjesvirvlar. Folkparkerna levererade onekligen möjligheter att för en stund lämna vardagen, oavsett om man kom för varmkorven och pilsnern, Alice Babs eller killarna som stod och hängde vid skjutbanan.

Lars-Eric Jönsson, Lund

Tyke Tykesson, Merja Diaz: *Funkis i Malmö*. Historiska Media, Lund 2005. 119 s., ill. ISBN 91-85057-89-4.

Tyke Tykesson ger i boken *Funkis i Malmö* en initierad beskrivning av stadens trevande relation till funktionalismen – en strömning som radikalt förändrade synen på arkitektur och stadsplanering under det föregående seklet. Nytänkande arkitekter med det ändamålsenliga och moderna i sikte ritade enkla odekorerade fasader med stora ljusinsläpp och marint inspirerade detaljer. Idealet var fristående lamellhus med ett fritt flöde av sol och luft istället för den mörka slutna kvartersstaden. Merja Diaz nytagna fotografier kompletterade med äldre arkivbilder visar Malmös mest omtalade byggnader från 1930-talet – exempelvis Ribershus, Kolgapalatset och Idoffhuset – och understryker samtidigt stilens särtart.

Det är föredömligt att även mindre kända hus, såsom privata villor och industribyggnader i stadens utkanter, blivit uppmärksammade i ord och bild. En Malmökartan där 47 funkishus är markerade och ett urval med lästips återfinns i slutet av boken.

Arkitekten Tyke Tykesson har tidigare bl.a. med boken *Arkitekterna som formade Malmö* (tillsammans med Björn Magnusson Staaf), varit redaktör för *Guide till Malmös arkitektur* och lett arbetet av kartläggningen av efterkrigstidens bebyggelse i projektet *Storstadens arkitektur och kulturmiljö*. Den här boken är en del av Skönhetsrådets satsning på skrifter om Malmös bebyggelse, där även Henrik Ranbys *Jugendepoken i Malmö* ingår. Då litteraturen om arkitektur i landets tredje största stad länge varit bristfällig eller summarisk får man hoppas att detta lovvärda kunskapspridande fortsätter.

Anna Ingemark, Linköping

Jonas Fröberg: *Masonit. De oanade möjligheternas material*. Byggförlaget, Stockholm 2004. 160 s., ill. ISBN 91-7988-253-6.

Träfiberplattan masonit är ett av flera byggnadsmaterial som introducerades under mellankrigstiden, material som hade många användningsområden och som dessutom var virkesekonomiskt fördelaktiga. Jonas Fröberg har skrivit en liten fin bok om denna skiva, vars möjligheter under en period tycktes, som bokens undertitel anger, oanade.

Processens uppfinnare var den amerikanske ingenjören William H. Mason. Råvaran var flis som blev över på de stora sågverken och som i allmänhet ruttnade bort oanvänd. Mason kom på en metod att ta till vara flisen genom att mjuka upp den under högt ångtryck och därefter pressa samman den under värme och tryck. Masonitskivan tillverkades i flera kvaliteter med olika ändamål. I Sverige blev grosshandlaren och sågägaren Carl Wikström intresserad av processen vid slutet av 1920-talet. Wikström fick tillgång till en produktionslicens och inledde tillverkningen 1929 i sågverket i Rundvik, Västerbotten.

Liksom flera andra material föreföll masoniten särskilt lämplig för funktionalismens släta ytor och strävan mot materialsnåla konstruktioner. Skivan slog snabbt igenom, inte minst genom dess närvaro på Stockholmsutställningen 1930.

Förutom som byggnadsmaterial ansågs masoniten lämplig till både det ena och det andra. Småbåtar och

kanoter, garage, husvagnar, bilinredning. Jonas Fröbergs bok är full med bilder på olika användningsområden.

Jonas Fröbergs entusiasm är ibland smittande, ibland väl hurtfrisk. Liksom många andra författare och journalister som under de senare åren har intresserat sig för folkhemmets vardagliga bebyggelse är det som om han inte tog det omskrivna riktigt på allvar. Fröbergs bok är bitvis underhållande och dessutom snyggt paketerad. Men boken hade onekligen vunnit på om viljan att presentera en god story hade parats med ambitionen att ge masoniten ett något rejälare kulturhistoriskt sammanhang.

Lars-Eric Jönsson, Lund

Göran Bergengren: *Med anledning av Atterbom*. Carlssons bokförlag, Stockholm 2004. 156 s., ill. ISBN 91-7203-622-2.

I Åsbo socken i sydvästra Östergötland bor sedan många år författaren, biologen, naturvårdsdebattören, biodlaren, filosofie hedersdoktorn m.m. Göran Bergengren. Under dessa år har han publicerat en lång rad böcker, många med stark anknytning till landskapet Östergötland, dess natur och kultur.

Sockenen Åsbo var också Per Daniel Amadeus Atterboms barndoms landskap, till vilket han ofta återvände. Hans föräldrasläkter var på båda sidor östgötska så långt man kan spåra. Uppväxten på komministerbostället Pålsbo och senare hos morföräldrarna i prostgården i Åsbo kom att prägla skaldens hela liv. Intill barndomshemmet låg Pålsbo löväng, ”en floristisk oas”, en av landets atrikaste, som enligt Bergengren kom att dana romantikern Atterbom och bli en del av hans eftermäle. Bergengrens senaste bok *Med anledning av Atterbom* kretsar helt kring Åsbobygden, starkt präglad av Åsboåns och Svartåns dalgångar.

I korta essayer med utgångspunkt i människor som levat i Åsbobygden, i möten med insekter, djur och fåglar eller små, ibland kan det tyckas, obetydliga detaljer i bebyggelse och natur bygger han upp sina berättelser framförallt kring landskapsbegreppet. ”Att iakttä landskapet är att ständigt se vad ingen annan ser. Och ändå befinna sig i något välkänt.” Atterbom och hans diktning är hela tiden närvarande i Bergengrens tankar och penna.

Bygden var också Carl Sandburgs fars födelsebygd och en av essayerna berättar om nationalskaldens besök i Åsbo 1959, måttligt intresserad av bygden och att skaka hand med honoratiorens och få del av socknens historia